

december
2012

DE ROSDOEK

144

Speciale jubileumeditie
65 jaar HSK
"De Acht Zaligheden"

Een nieuwe kijk op de
Willibrorduskerk en
middeleeuws Eersel
Christ Thijssen

*DE ROSDOEK is een uitgave van Heemkundige
Studiekring "De Acht Zaligheden"*

ISSN 1384-086X

Zorgcentrum Merefelt

*Voor al uw thuiszorg en
hulp in de huishouding,
bel Zorgcentrum Merefelt !*

*Zorgcentrum Merefelt maakt deel uit van de
Regionale Stichting Zorgcentra de Kempen
Bezoekadres: Parklaan 2, 5504 GB Veldhoven
Mooier Merefelt rekeningnummer Rabobank West*

*www.rszk.nl
Tel.: 040-253 50 40
1345 79 445.*

**Combinatiebouw
voor industriële
elektrotechniek b.v.**

Kuiper 8

5521 DH Eersel

Telefoon: 0497-530530

Telefax: 0497-518102

E-mail: info@combinatiebouw.nl

Internet: www.combinatiebouw.nl

65 Jaar en dan met pensioen? Kom nou...*Frans Teunis*.....4**Een nieuwe kijk op de Willibrorduskerk en middeleeuws Eersel – door Christ Thijssen***Inleiding*.....7*Hoofdstuk 1. Middeleeuws Eersel*.....8*Hoofdstuk 2. Hoe lang staat er een kerk in Eersel?* 17*Hoofdstuk 3. De Willibrorduskerk in de Late Middeleeuwen* 26*Hoofdstuk 4. Conclusies* 34**Tot besluit nog dit...***De redactie*..... 38**COLOFON**

DE ROSDOEK is een uitgave van Heemkundige Studiekring "De Acht Zaligheden".
Verschijnt 4 x per jaar. Volgende nummer in maart 2013.

Redactie:

K. Cornelissen, Eersel, 0497 - 512208

P. Frints, Eersel, 0497 - 512197

H. Grielen, Eersel, 0497 - 512897

E-mailadres redactie: evert.lavrijsen@gmail.com

Secretariaat:

E. Lavrijsen, Bogerd 70, 5521 ML Eersel, 0497 – 843909

E-mail: evert.lavrijsen@gmail.com

Website: www.hskdeachtzaligheden.nl

Heemkamer:

Gevestigd in Streekmuseum De Acht Zaligheden, Kapelweg 2, 5521 JJ Eersel

Contributie:

€ 21,50 per jaar (€ 13,00 per jaar voor medelid op hetzelfde adres)

Giften:

De Studiekring is aangemerkt als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).

Bankrekening: ABNAMRO 62.47.42.407 t.n.v. De Acht Zaligheden te Eersel

65 Jaar en dan met pensioen? Kom nou...

Onze leden van de Heemkundige Studiekring De Acht Zaligheden te Eersel wil ik van harte feliciteren met het 65-jarig bestaan. Daarbij spreek ik meteen de wens uit, dat de kring nog jaren mag bloeien! De vergaarde kennis van onze eigen omgeving en die welke wij mogelijk nog ontdekken, dienen we toch door te geven aan hen die na ons komen. Een proeve daarvan kunt u vinden in deze jubileumuitgave van de Rosdoek.

Ons geacht lid Christ Thijssen staat uitvoerig stil bij de plaats waarop onze parochiekerk vanaf 1300 is gebouwd. De lezer wordt geconfronteerd met een stuk kennis over dorp en zelfs Mariakapel, die een ander licht gaat brengen over wat wij dachten al te weten. Ik wens u veel leesplezier.

Wellicht stimuleert het artikel u om samen met medeleden nieuwe onderzoeken te starten. Een nieuwe uitdaging aangaan, houdt de hersenen fris en de dagindeling interessant.

De redactie wil het contact met de leden verbeteren door haar plannen over de inhoud van een volgende Rosdoek eerder bekend te maken. Nieuwe redactieleden zijn van harte welkom, net als ieder die over zijn of haar heemkundige kennis wil schrijven. De redactie zal u graag bijstaan.

Hebt u kopij met veel foto's, dan is er onze website. Daar kan meer gepubliceerd worden dan alleen in de Rosdoek. Kostenbewust als wij zijn, is dat medium dan een uitstekend hulpmiddel. Via de website www.hskdeachtzaligheden.nl kunt u ook commentaar leveren op de artikelen. We gaan door op de ingeslagen weg en blijven u dienstbaar met het organiseren van lezingen, excursies en de openstelling van de heemkamer.

Elke maandagmiddag bent u daar welkom en kunnen er nieuwe plannen worden gesmeed, ervaringen worden uitgewisseld en och, zo maar buurten is ook nooit weg.

Help ons de kring beter bekend te maken; dan komt u vanzelf mensen tegen die over de drempel van het lidmaatschap heen kunnen worden geholpen. We willen tenslotte toch zeker ook de komende honderd jaar nog blijven bestaan!

Frans Teunis
Voorzitter

Ook benieuwd naar onze lezingen?

De belangstelling voor onze lezingen neemt toe en niet alleen van leden. Dat is een verheugende ontwikkeling. Uiteraard zijn vooral de onderwerpen daar debet aan en daarom zo maar een greep uit het recente verleden . . .

Simon van Wetten vertelde in december 2011 over de molendwang die in 1613 in Gemert werd ingevoerd. Molendwang is de verplichting om graan te laten malen in de molens van de heer, want de wind is immers van hem. Hoe de Gemertenaren daar tegen in opstand kwamen werd ons duidelijk gemaakt. Het verhaal was zo prachtig dat het later werd verfilmd met meer dan 200 medewerkers. Uiteraard hebben we die film ook gezien. In januari nam Harrie Toussaint ons aan de hand mee in de processie van Valkenswaard naar Handel. Een gebeuren dat grote indruk maakte en dat werd afgesloten met een film over de processie uit 1939 waarin het rijke Roomse leven nog eens duidelijk zichtbaar werd. Onvergetelijk.

In juni leerde Jan Franken ons kijken naar het Brabantse land uit de Romeinse tijd en stelde vast dat er geen Romeinen in Brabant

zijn geweest maar teruggekeerde Kelten uit Romeinse dienst; nu noemen we dat veteranen. Beneden de Rijn noemde Caesar de mensen Galliërs en Belgae. Maar het waren gewoon Kelten en daarover kwam veel interessant feitenmateriaal op tafel.

In oktober 2012 verraste Henk van Dooren met een fietstocht door de Kempen en stopte op de mooiste plekken om te kijken naar de kerktoren van een dorp in de verte en nam ons dan mee in de geschiedenis van de plaats.

Geïnteresseerd geraakt? Word dan lid van onze kring! De contributie bedraagt per jaar slechts € 21,50 (2012) . U heeft vrije toegang - incl. koffie in de pauze - tot onze lezingen en ontvangt vier maal per jaar de Rosdoek.

Voor nadere inlichtingen en aanmelding:

evert.lavrijsen@gmail.com of telefonisch 0497-843909.

Ad Kokx v.o.f.

Witgoed

Ad Kokx
Witgoed

reparatie en verkoop van was- en koelapparatuur

Sigarenmaker 10D
5521 DJ Eersel
Tel. (0497) 51 33 69
Fax (0497) 53 43 65
E-mail: info@adkokxwitgoed.nl
Internet: www.adkokxwitgoed.nl

reparatie en verkoop van was- en koelapparatuur

Een nieuwe kijk op de Willibrorduskerk en middeleeuws Eersel

Inleiding

Dit historisch onderzoek was op de eerste plaats gericht op de Sint-Willibrorduskerk in de Middeleeuwen. Maar in het eerste hoofdstuk staat ook een schets van de politieke en economische ontwikkeling van het middeleeuwse Eersel. We mogen hierbij natuurlijk niet vergeten dat er in de Kempen ook vroeger mensen woonden. Want toen Onze-Lieve-Heer op een zondag eens heel goeie zin had, heeft ie tussen het Lof en melkenstijd de Kempische mannen en vrouwen gemaakt. Hij zag dat het goed was en sprak: "Schoonder volk is er nie; daar kan zelfs de duvel niks aan veranderen." Er is niemand die het zelf heeft gehoord of gezien, maar het staat in een BRG-syllabus (een samenvatting) over de streekgeschiedenis van de Kempen en die is bijna even betrouwbaar als de Bijbel.

In het tweede hoofdstuk zoeken we naar sporen van de oudste kerk in Eersel. In het derde proberen we te achterhalen in welke tijd het huidige kerkgebouw is ontstaan en hoe het er oorspronkelijk uitzag. Hierbij komen ook de veranderingen aan het gebouw na de Middeleeuwen aan de orde, de bouwstijl en de versiering. Tenslotte wordt in het vierde hoofdstuk de balans opgemaakt.

Voor dit historisch onderzoek raadpleegde ik documenten die bewaard zijn gebleven en ook boeken en artikelen die erover geschreven zijn, vooral door M.van Asseldonk, A.J.Bijsterveld, J.Melssen en H.Strijbos; de verantwoording hiervan staat, voor de liefhebbers, in "de kleine lettertjes" aan het slot van ieder hoofdstuk. Er was geen aanwijzing dat in archieven nog nieuwe informatie gevonden zou kunnen worden over de Sint-Willibrorduskerk in de Middeleeuwen.

Hoofdstuk 1. Middeleeuws Eersel

Politieke ontwikkeling

In het gebied tussen Maas, Demer en Schelde lag Texandrië, later Campinia genaamd. Het behoorde vanaf de zevende eeuw tot het Frankische rijk. Na Karel de Grote (omstreeks.800) begon al snel een verwarde tijd, met onder andere handels- en rooftochten van Noormannen; in 843 was de eerste verdeling van het rijk. In 925 ging Texandrië definitief over naar het Oostfrankische of Duitse rijk. Koning/keizer Otto I de Grote (936-973) probeerde het rijksgezag te vergroten door bisschoppen in te schakelen als vorst van gebied, onder andere die van Utrecht, Luik en Keulen. Hij kon na de dood van een prins-bisschop toch een nieuwe benoemen. Hiertegen rees op den duur verzet van de kerk (investituurstrijd) en in 1122 verloor de koning zijn invloed op de bisschopsbenoeming. In Campinia bleef daarna weinig over van het centrale gezag. Hiervan profiteerden lokale adellijke heren van bijvoorbeeld Tilburg, Vught en Heeze om hun rechtsmacht en grondbezit uit te breiden. Maar ook de grote heren, met name de graven van Leuven en Gelre, loerden op uitbreiding van gebied. Hierbij werden alle mogelijke middelen gebruikt; de heren schermde bijvoorbeeld met belening van gebied door een prins-bisschop, die overigens zelf ook zijn invloed wilde vergroten. Vóór 1200 was niet duidelijk wie uiteindelijk zou gaan winnen.

Omstreeks 1200 leverde Hendrik I (1190-1235), graaf van Leuven en later hertog van Brabant genoemd, strijd met de graaf van Gelre om de macht in Campinia. De graaf van Gelre had het oosten van het huidige Noord-Brabant gedeeltelijk in zijn macht, de hertog onder andere een deel van het noorden, waar hij omstreeks 1195 aan 's-Hertogenbosch stadsrechten verleende. In 1203 deed de graaf van Gelre na een nederlaag afstand van zijn vermeende rechten op "heel de eninge van de Kempen" (eninge is een groep plaatsen met dezelfde rechtsregels en misschien ook met één rechtbank).¹⁾ M.van Asseldonk verdedigt de stelling, dat Eersel in 1203 al een rechterlijk of bestuurlijk en ook een

economisch centrum was, met een markt aan een interregionale handelsweg. Volgens hem volgde de hertog in de Kempen de graaf van Gelre op. Maar hij schrijft ook, dat de hertog na 1203 nog moest afrekenen met plaatselijke heren.²⁾

Heren van Vught in Eersel?

Boudewijn van Vught was één van die heren. Hij en zijn voorouders zijn, althans in de bewaard gebleven documenten, niet in verband gebracht met Eersel. Zij waren omstreeks 1173 en 1220 wel meermalen betrokken bij schenkingen in Bladel en Mierde aan het klooster van Postel. Vught was in de elfde eeuw enige tijd een markt- en muntplaats met een riviertoel aan de Dommel.³⁾ Maar waren de heren misschien ook kloostervoogd van de abdij van Echternach in Eersel? Hebben zij er door ontginningen zoveel bezit en macht verworven, dat het oude domein (rond de kerk) uiteenviel en hierdoor ook een nieuw centrum van bewoning (Hint/Markt en Dijk) ontstond? Hadden zij hier ook een versterkt "huys" en een wegtol?

In 1232 droeg Boudewijn al zijn eigen bezit tussen "Molregrave" en de Maas op aan de hertog; hij kreeg het in leen terug. Hij deelde ook met de hertog de heerlijkheid van het dorp Vught met alle toebehoren, waartoe waarschijnlijk ook Oirschot gerekend werd.⁴⁾ Verder zou Boudewijn als enige al zijn jurisdicties (rechtsmacht op meerdere plaatsen) in "Kempinia" behouden, die zijn vader en zijn voorouders daar bezaten. Maar hij was voortaan wel een soort zetbaas van de hertog. Hoe lang heeft dit verdrag stand gehouden?

In 1250 schonk Boudewijn al zijn eigendom tussen Husdenredam en Masemunde aan de abdij van Berne (nu in Heeswijk, maar toen bij Heusden aan de Maas).⁵⁾ In 1257 verklaarde hij, "voorheen heer van Vught", dat hij al zijn goederen tussen Molregrave en de Maas aan de hertog had verkocht.⁶⁾ Men heeft een molengraaf ten noorden van Boxtel gevonden, maar Husdenredam is de dam van Heusden en waarom dan niet Molregrave de grave van Mol?⁷⁾ Tussen Maas en Mol ligt Eersel

binnen de eninge van de Kempen. Zou ook hier één van de jurisdicties van Boudewijn zijn geweest? Ik wil benadrukken, dat dit niet meer dan een werkhypothese is, een voorlopige veronderstelling, die afwijkt van de onbewezen stellingen van M.van Asseldonk.⁸⁾ Een kleine uitwerking staat in de noten 3, 4 en 8.

De hertog van Brabant en Eersel

In 1254 treden schepenen van Eersel voor 't eerst op in de bewaard gebleven documenten, als getuigen naast de schout van 's-Hertogenbosch.⁹⁾ Schepenen hadden zitting in een rechtbank; zij waren niet betrokken bij het dorpsbestuur, maar ze bezegelden wel akten, bijvoorbeeld bij verkoop van grond.

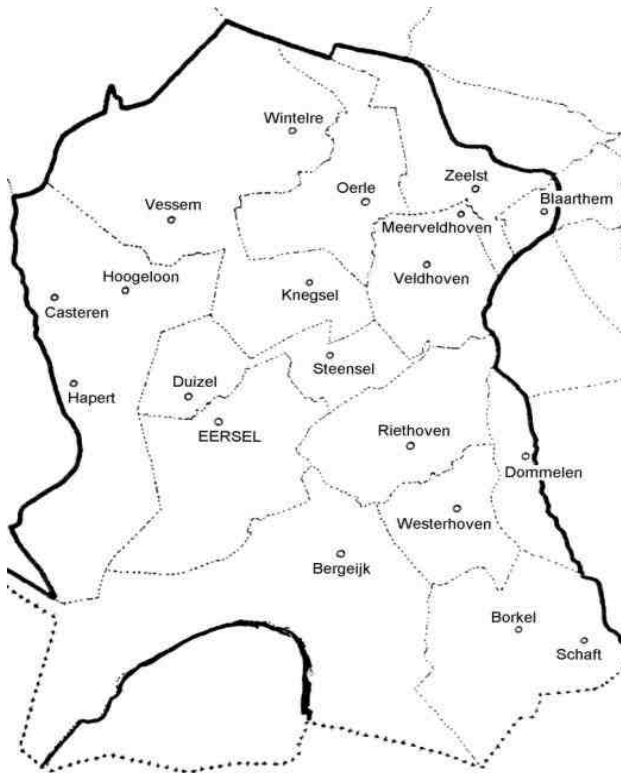

Fig. A. Het gebied van de schepenbank van Eersel omstreeks 1300

In 1312 is sprake van een "pretorium" in Eersel¹⁰⁾, een districtsrechtbank, voor de dorpen Duizel, Steensel, Hapert, Hoogeloon, Casteren, Bergeijk, Riethoven, Westerhoven, Dommelen, Borkel en Schaft. Vóór 1300 zijn waarschijnlijk de dorpen Vessem, Wintelre, Knegsel, Veldhoven, Meerveldhoven, Zeelst en Blaarthem afgescheiden van de schepenbank van Eersel en ondergebracht bij de schepenbank van Oerle.

Is pas na 1250 het centrum van Eersel naar de Markt verplaatst? Uit 1254 dateert, voor zover bekend, het eerste duidelijke optreden van de hertog in Eersel en Oerle. Eersel had - evenals bijvoorbeeld Turnhout, Arendonk en tot 1230 ook Oisterwijk - Antwerps recht. Dit zal stammen uit een vroegere periode.¹¹⁾ Nog in 1380 bepaalden hertogin Johanna en haar man Wenceslas, dat Eersel Antwerps recht mocht blijven toepassen en dat mensen op een rechtszitting gedaagd mochten worden overeenkomstig het stadsrecht van Antwerpen, zoals vanouds gebruikelijk was.¹²⁾

De Belgische historicus W.Steurs zet een vraagteken bij het ontstaan van een kapel op de Markt van Eersel pas in 1464, want de hertog werkte ook rond 1254, bijvoorbeeld in Oerle, volgens een vast patroon: onder meer een brede straat en een nieuwe kerk of kapel.¹³⁾ Wacht eens, de bisschop van Luik bestemde in 1464 een bestaand gebouw tot kapel. Als bewijs een (verkort) citaat uit de lange brief van de bisschop uit augustus 1464: "Aangezien een verzoekschrift ...voor de oprichting van een kapel, die...op de plaatse ["platea", nu Markt/Hint - CT] van het dorp Eersel ... materieel gebouwd is.....[hierna volgt een opsomming van "eeuwige" schenkingen in de vorm van 16 mud rogge per jaar voor het opdragen van missen en van de voorwaarden hiertoe - CT].... Daarom richten wij ..de vermelde kapel met haar "altaar" op en brengen die tot stand met ons bisschoppelijk gezag ten titel van een eeuwig kerkelijk beneficie op de bovengenoemde wijze". Er was dus een gebouw in 1464 (hoe oud?). Dit kon kapel worden alleen met toestemming van de bisschop en die gaf pas toestemming als er voldoende inkomsten ("altare" in het Latijn) waren voor de priester die er dienst zou

gaan doen. Zo ging het in de Middeleeuwen ook bij een nieuwe parochiekerk. Let op: de aanhalingstekens bij altaar in de geciteerde tekst zijn door mij voor de duidelijkheid aangebracht, omdat wij er een andere betekenis aan geven. In het bisdom Luik duidde men de inkomsten die nodig waren voor de oprichting van een altaar, vaak ook aan met altaar.

De vrijheid Eersel

In 1316 gaf hertog Jan III aan Marcelis van Oerle als leen uit: een hertoghofstad, een wegtol tussen Ravels en de Kattenrijt en de markt van Eersel. Wat betekent dit? Hofstad is een gebouw, mogelijk versterkt.¹⁴⁾ Stond het op de Markt (waar een stenen fundament is opgemerkt, van een oud "elitegebouw" volgens archeoloog Nico Arts) of langs de oude weg naar Dalem (nu door de A67 doorsneden), op een perceel dat als "het Hof" op oude kaarten staat?¹⁵⁾ Zou de weg Antwerpen - Ravels (ten noorden van Turnhout) - Eersel - Kattenrijt (bij Schaft) - Maastricht - Keulen vanaf Bladel via Dalem naar de Markt in Eersel hebben gelopen? In 1374 werd genoteerd: "de hofstad daer t huys op stont"; dit was toen dus verdwenen. Wijst ook het gemeentewapen van Eersel op dit "huys"? Uit de veertiende eeuw stammen de eerste zegels van de schepenbank en van de vrijheid Eersel met de afbeelding van een burcht.¹⁶⁾

Fig. B. Zegels van de schepenbank en de vrijheid Eersel in de 14^e eeuw

Onder andere Sint-Oedenrode en Oisterwijk hadden een soortgelijk wapen en daar is echt een burcht geweest. Maar een burcht op zegel kan niet alleen gebruikt zijn als teken van

12

verkregen bescherming door een versterking in de omgeving, maar ook als symbool voor verworven rechten.¹⁷⁾ Eersel was toen een "vrijheid". Vrijheid betekende een relatief grote onafhankelijkheid: eigen rechtsregels, eigen organen voor bestuur en ook marktrecht.

Hofstad, weg- en markttol zullen tot 1316 enige tijd behoord hebben tot het domein van de hertog. Waren ze in 1316 onbelangrijker geworden? Eersel bleef in de veertiende eeuw wel als "vrijheid" zegelen op documenten, bijvoorbeeld op het stedencharter van 1355 (waardoor ook een vrouw kon opvolgen in de functie van hertog). Eersel werd vaak als eerste genoemd in opsommingen van plaatsen in het kwartier Kempenland van de Meierij. Het kan betekenen dat het hiervan hoofdplaats of administratief centrum was.¹⁸⁾ Vanaf 1350 werd de positie van Eersel in het kwartier Kempenland echter overgenomen door Oerle. In 1469 werd ook het gebied van de schepenbank van Eersel kleiner: de dorpen Westerhoven, Dommelen, Riethoven, Borkel en Schaft vielen voortaan onder de nieuwe schepenbank van Bergeijk.

Economische ontwikkeling

- In de elfde eeuw was nog bijna iedereen landbouwer. De agrarische produktie was gericht op zelfvoorziening en afdracht aan de grondheer, in Eersel bijvoorbeeld aan de abdij van Echternach. In de twaalfde eeuw nam de bevolking toe en begon het doelbewust ontginnen van woeste grond. Door het uiteenvallen van grote landgoederen (bijvoorbeeld van kloosters) werden horige boeren, die aan de grond gebonden waren, vrije m. Zij verhuisden van de hogere grond naar de rand van de beekdalen, in Eersel naar Schadewijk en Stokkelen. In de periode 1347-1410 woonde in deze buurtschappen nog ongeveer de helft van de leden van de Eerselse schepenbank.¹⁹⁾

- In de dertiende eeuw kwam de markteconomie in de Kempen tot ontwikkeling, onder andere ter voorziening van nieuwe steden. Er kwamen nieuwe bemestingssystemen en intensief

gebruik van de heide voor het steken van plaggen en voor het houden van schapen.

- In de veertiende eeuw liep de uitgifte van woeste grond in Eersel sterk terug. In 1308 gaf de hertog nog 12 bunders bij Schadewijk uit aan de abdij van Tongerlo. In 1326 gaf hij tegen een jaarlijkse erfcijns aan de lieden van Eersel, Berkt, Weebosch, Hapert en Hoogeloon een "gemeint" uit voor gemeenschappelijk gebruik.²⁰⁾ Er kwam in Eersel gebrek aan plaats voor meer boeren, want voor een rendabele bedrijfsvoering was een minimale hoeveelheid grond nodig (3 à 5 hectare). Er was ook teveel marginale grond in gebruik genomen; deze was snel uitgeput. Het aantal belastingplichtigen (zonder de armen) was in 1374 in Eersel slechts 60 (ter vergelijking: in Bergeijk 50, in Oerle 96 en in Mierde 158).²¹⁾

- In de vijftiende eeuw liep het aantal haardsteden in Eersel van 185 in 1438 toch nog op tot 236 in 1464, maar in 1525 was het 173. Een haardstede omvat gemiddeld 4 à 5 mensen (maar misschien geldt dit meer voor steden dan voor dorpen); in een huis kon meer dan één haardstede zijn. Opvallend is, dat in de periode 1410-1450 het aantal Eerselse leden van het schepencollege terugliep tot een kwart en dat de schepenen uit de gehele omgeving gerekruteerd werden, vooral uit Bergeijk.²²⁾ Omstreeks 1440 bracht de marktcol (die kooplui moesten betalen voor hun verkochte waar) veel minder op dan in het verleden; er waren toen waarschijnlijk drie marktdagen per jaar. Ook is opmerkelijk, dat de kerk van Eersel in de vijftiende eeuw door het bisdom Luik als "quarta capella" werd aangeslagen, de laagste categorie (een kwart van de volledige bijdrage of helemaal niets), overigens normaal voor een dorpskerk.²³⁾

Noten

Gebruikte afkortingen:

-v.Asseldonk, Censu ducis = M.van Asseldonk, Censu domini ducis. De cijzen van de hertog van Brabant in de Meierij van 's-Hertogenbosch, 1340-1351, in: Noordbrabants Historisch Jaarboek 16 (1999), blz.33-95.

-v.Asseldonk, Meierij = M.van Asseldonk, De Meierij ontrafeld (Tilburg, 2003).

-v.Asseldonk, Bergeijk = M.van Asseldonk, Bergeijk in de late middeleeuwen. Aspecten van heerlijk gezag en het ontstaan van grenzen, in: Noordbrabants Historisch Jaarboek 27 (2010), blz.11-56.

- Melssen, Drie Zaligheden = J.Th.M.Melssen, Het wapen van Eersel - Grepen uit de geschiedenis van Eersel, Duizel en Steensel - De burcht van Eersel - Het kasteel van Eersel in: J.Spoorenberg e.a., Drie Zaligheden, Eersel Duizel Steensel (Hapert,1989), blz.49-90.
- ONB.I nr.. = H.P.H.Camps (ed.), Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312, dl.1 ('s-Gravenhage, 1979).

1) ONB I nr.99.

2) v.Asseldonk, Bergeijk, blz.13 [samenvatting].

3) ONB I nrs. 28, 69, 113, 116, 122, 128 en 136. T.Kappelhof, Vught in de middeleeuwen (900-1300), in: J.van den Eijnde (red.), Vught vanouds (Vught, 1991), blz.7-32.

De heren van Vught hadden connecties met de heren van Herlaar. Boudewijn van Vught en zijn moeder Agnes waren bijvoorbeeld in 1219 (ONB I nr.116) getuigen bij een schenking van grond in Bladel aan het klooster van Postel samen met Petronilla, die in 1227 (ONB I nr.141) vrouwe van Herlaar wordt genoemd. In 1282 trad haar kleinzoon Arnt, heer van Herlaar, op als voogd van de abdij van Echternach in Waalre (ONB I nr.385). De heren van Herlaar hadden goederen en rechten in o.a. Reusel, Bladel, Hapert, Veldhoven en Hilvarenbeek (J.Kuys, De Herlaars: van Brabantse tot Gelderse adel, in: Tijdschrift voor Geschiedenis, jrg.93 (1980), blz.377-390; aldaar blz.380). In dit rijtje ontbreekt opvallend Eersel. Misschien omdat hier de heren van Vught voogd van de abdij van Echternach waren?

4) ONB I nr.160. De broer van Boudewijn, Daniël, en zijn opvolgers bleven naast de hertog halfheer van Oirschot en voogd aldaar van het kapittel, dat ook rechten had in de kerken van Bladel, Vessem, Knegsel en Wintelre. Zie bij J.Lijten, De heren van Oirschot van 1100 tot 1320, in: Campinia jrg.20 (1999), blz.51-68; aldaar blz. 53-54. Dezelfde, De verhouding van de "parochies" Vessem, Wintelre en Knegsel tot Oirschot, in: J.van den Biggelaar e.a.(red.), Venster op het verleden. 20 jaar heemkunde in Vessem, Wintelre en Knegsel (Vessem, 1998), blz. 229-239.

5) J.de Frémery, Oorkondenboek van Holland en Zeeland, supplement ('s-Gravenhage, 1901), nr.111.

6) ONB I nr.266.

7) v.Asseldonk, Meierij, blz.61-69 en 89 bij noot 67 (In 1242 liep de grens van het markgraafschap Antwerpen o.m. van Turnhoutervoorde via Molregrave naar Testelt).

8) v.Asseldonk, Bergeijk, blz.13 - Meierij, blz.259-277 - Census ducis, blz.61-62 en 75. Hij concludeert uit het verdrag van 1203, dat de graaf van Gelre tot dan toe de enige in zijn macht had en deze afstand aan de hertog, maar de graaf gaf alleen zijn aanspraken op ("omne ius quod idem comes se asserebat habere in unitate totius cempinne"; er staat niet Campinia). Volgens de overeenkomst in 1232 behield de heer van Vught al zijn jurisdicties in "Kempinia" (er staat niet Campinia), maar M.van Asseldonk vult dit (slechts) in met de omgeving van Vught en Vessem/Wintelre. Hij construeert uit het hertogelijk cijnsboek van 1340, dat er al vóór 1203 vanuit Sint-Oedenrode een rondgang was in oostelijke en in westelijke richting. Het ligt meer voor de hand dat de rondgang in deze vorm pas ontstaan is na 1232, dus na de aankoop van het graafschap Rode door de hertog, of misschien pas na het einde van de gedoogtermijn van Boudewijn als leenman van de hertog omstreeks 1250. Tenslotte, het eigen grondbezit van de hertog in Eersel, nog in 1340, zou kunnen teruggaan op de verkoop ervan door Boudewijn van Vught in 1257. Is al eens eerder gebleken, dat de retrogressieve methode van historisch onderzoek een wankelende basis geeft? Jawel en tot grote teleurstelling van "onze" Arjen Kakebeek, die er overigens de belangstelling voor lokale en regionale geschiedenis enorm mee heeft vergroot.

9) OBN I nr.254.

10) E.Haberkern/J.F.Wallach, Hilfswörterbuch für Historiker. Mittelalter und Neuzeit (Tübingen, 1987, 7e druk), blz.492: Bezirksgericht. Melssen, Drie Zaligheden, blz. 55-57; bijgaand kaartje van de schepenbank omstreeks 1300 op blz. 55.

11) Melssen, Drie Zaligheden, blz.58-64 en 84-85. Omstreeks 1200 zijn o.a. Arendonk, Turnhout en Oisterwijk door de hertog voorzien van privileges die wij stadsrecht noemen. Zij kregen hierbij het recht van Antwerpen; zij konden daar "te hoofde gaan", d.w.z. advies vragen over toepassing van de rechtsregels. In 1232 kregen Sint-Oedenrode, Eindhoven en (op eigen verzoek) ook Oisterwijk "hoofdvaart" op 's-Hertogenbosch. Het zou onlogisch zijn als Eersel na 1232 Antwerps recht zou hebben gekregen; Oerle kreeg in 1254 hoofdvaart op 's-Hertogenbosch.

12) v.Asseldonk, Bergeijk, blz.14.

- 13) W.Steurs, Naissance d'une région. Aux origines de la Mairie de Bois-le-Duc (Brussel, 1993), blz.254. A.Frenken, De stichting van de Lieve-Vrouwe-kapel te Eersel, in: Brabants Heem jrg.19 (1967) blz.145-149 en overdruk in: C.Cornelissen - A.D.Kakebeeke, Duizel Eersel Steensel. Volksleven en verleden, dl.I (Eersel, z.j. - [1976]), blz.12-14. Hierin staan een korte samenvatting en de Latijnse tekst. In de heemkamer van het Streekmuseum te Eersel (dossiermap Rijken met afschriften van oorkonden en aktes) is een geannoteerde vertaling van archivaris L.Pirenne uit 1955, gemaakt op verzoek van H.Goossens, gemeentesecretaris van Eersel.Voor de betekenis van het woord altaar zie: R.R.Post, Kerkgeschiedenis van Nederland in de Middeleeuwen, dl.1 (Utrecht-Antwerpen, 1957), blz.212.
- 14) als noot 10, blz.293: Hofstelle, Baustelle, castrum, curia etc
- 15) W.Thijssen, Het Hof in Eersel, in: De Rosdoek nr.104 (2003). Er zijn meer sporen dan J.Melssen (in: Drie Zaligheden, blz. 83-90) aangeeft. Hij zet het kasteel weg als fictief, maar gelooft wel in een versterkt huis of burcht, zonder duidelijke plaatsbepaling. W.Thijssen, Een opmerkelijke archeologische vondst in Eersel, in: De Rosdoek nr 114 (2005).
- 16) Melssen, Drie Zaligheden, blz. 67 en 83-85; de zegels op blz.67.
- 17) B.Aarts, Ter Borch, faktor in de middeleeuwse geschiedenis der "Tilburgen", in: De Lindeboom. Jaarboek V (Tilburg, 1981), blz.49-70; aldaar blz.63-64.
- 18) Melssen, Drie Zaligheden, blz.55-56.
- 19) D.Vangheluwe, Dingbank Eersel 1350-1450, afl.1 en 2, in: Trompetter Kempen van 3 maart 2000, blz. 5 en van 7 april 2000, blz 9. Dezelfde, Bergeijk een heerlijkheid? (1285-1469), in: Het oude land van Loon, 89 (2010), blz. 289-338; aldaar blz.327-328.
- 20) OBN I nr.758. D.Th.Enklaar, Gemeene gronden in Noord-Brabant in de Middeleeuwen (Utrecht, 1941), nr.24.
- 21) v. Asseldonk, Census ducis, blz. 67. v.Asseldonk, Meierij, blz.34. P.J.V.Dekkers, Brandend zand, in: Noordbrabants Historisch Jaarboek 12 (1995), blz.20-40; aldaar blz.32-33.
- 22) Vangheluwe als noot 19. R.Mols, Beschouwingen over de bevolkingsgeschiedenis in de Nederlanden (XVe en XVIe eeuw), in: Tijdschrift voor geschiedenis, jrg.66 (1953), blz.201-219. v.Asseldonk, Meierij, blz.34.
- 23) Melssen, Drie Zaligheden, blz.77 en 83.

Hoofdstuk 2. Hoe lang staat er een kerk in Eersel?

Uit welke tijd dateert het oudste kerkgebouw van een dorp of stad? Het kan soms bij benadering aangetoond worden door archeologisch onderzoek. Soms is een oorkonde of een ander document overgeleverd. Oude kerken uit de Middeleeuwen zijn meestal gesticht door de "elite" (bijvoorbeeld een edelman of een klooster): een "eigenkerk", op eigen grond. Dit is zelden gelijktijdig met de stichting opgetekend. Hoe was het in Eersel? Zijn er uit de tijd vóór 1300 sporen die wijzen naar het bestaan van een kerkgebouw in Eersel?.

Geen kerk vóór 1300?

- In 1931/1932 is een nieuw priesterkoor aan de Sint-Willibrorduskerk gebouwd, met een kelder eronder. Het oude koor is geruimd zonder enig onderzoek. Het is niet waarschijnlijk dat er onder de vloer van het middenschip ooit gegraven zal worden, bijvoorbeeld om te onderzoeken of er sporen zijn van een vroegere houten kerk op dezelfde plaats. Er is nu in ieder geval geen archeologisch bewijs.

- Is de oudste oorkonde die wijst op het bestaan van een kerk in Eersel, pas uit 1308?¹⁾ De pastoor erkende toen, dat hij geen recht had op de tiende in de Bovenheuvel (ten oosten van de Run), omdat deze bij de parochie van Bergeijk hoorde. De tiende is een belasting. Omstreeks 750 bepaalde Pippijn III (hofmeier en later koning van het Frankische rijk) dat iedere boer een tiende deel van de veldvruchten moest afdragen aan "de kerk". Een halve eeuw later ordonneerde Karel de Grote dat de tiende verdeeld moest worden onder de stichter/eigenaar van de kerk, de bisschop, de armen en de dienstdoende priester.²⁾ Deze regeling is zeker niet overal ingevoerd en bijna nergens zo gehandhaafd.

- Zijn er geen aanwijzingen die het waarschijnlijk maken, dat er al vóór 1308 in Eersel een kerk was? Kijken we naar de omgeving. Op bijgaand kaartje is de oudste schriftelijke

vermelding van kerken in de Kempen aangegeven. Dit is niet het jaar van ontstaan. In Reusel bijvoorbeeld is (volgens een krantenbericht) bij opgravingen op het einde van de vorige eeuw niet alleen een tufstenen kerk uit de elfde eeuw aangetoond, maar zijn er ook resten van een houten kerkje uit vroegere tijd gevonden. De kerk van Duizel kan ook minder oud zijn dan 1031, want dit jaartal lijkt gebaseerd te zijn op een omstreeks 1100 vervalste oorkonde. Overigens betekent een eerste schriftelijke vermelding van een kerk nog niet, dat er toen ook al een zelfstandige parochie was. Valkenswaard bijvoorbeeld vormde tot in de 16de eeuw één parochie met de moederkerk van Waalre.³⁾ Gezien de omgeving is het onwaarschijnlijk dat er in Eersel vóór 1300 geen kerkgebouw heeft gestaan. Een zwak argument. Zijn er geen documenten bewaard?

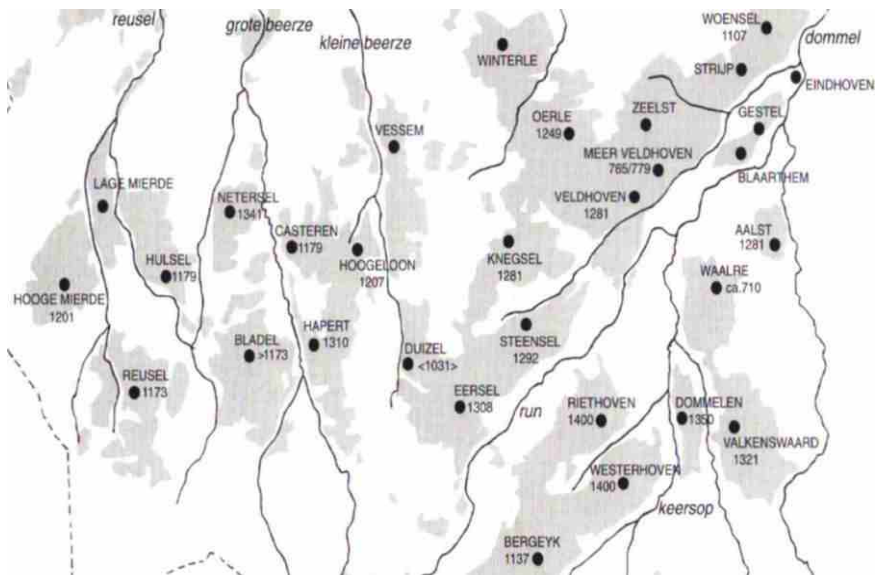

Fig. C. Eerste schriftelijke vermelding van middeleeuwse kerken in de Kempen

De plaats van een middeleeuwse kerk

Romeinen baden tot hun goden "do ut des" (ik geef opdat gij geeft). Wij steken wel eens een kaarsje aan. In 712 of 713

schonk de "illustere man" Engelbert voor zijn zieleheil aan de missionaris Willibrordus zijn deel van het domein "Eresloch", dat hij, samen met zijn broer, van zijn vader Gaobert geërfd had: drie hoeven, een "sala" (zaalhuis) met een "curticle" (hofje, exploitatiecentrum van een domein) en verder drie onvrije mannen met vrouw en kinderen. Ruim tien jaar later maakte Willibrord aan de abdij van Echternach de bezittingen over, die hem geschonken waren in Waalre en Alphen; eveneens het deel van het domein in het dorp "Henesloth".⁴⁾ De verschillen in de aanduiding van Eersel zijn verklaarbaar als leesfouten. In oude handschriften kunnen de letters r en c lijken op n en t. De documenten zijn omstreeks 1190 gekopieerd in het "Gouden Boek" van Echternach. Dit was in een tijd dat kloosters zich vaak moesten verdedigen tegen claims op hun oud bezit. Toen werden oorkonden die verloren waren gegaan of destijds opgemaakt hadden kunnen worden, wel eens "gereconstrueerd". Soms werd de paus of de keizer ingeschakeld.⁵⁾

Fig. D. Deel van een kaart van Eersel uit 1865

Waar lagen de "sala" en het "hofje"? Op kaarten uit de negentiende eeuw (bijgaand een voorbeeld) staat de aanduiding 't Kerkhof bij de kerk. We denken dan aan een begraafplaats. Het is echter opgetekend met hetzelfde lettertype als bijvoorbeeld Schadewijk en Stokkelen. Merkwaardig is, dat grondpercelen niet alleen dichtbij de kerk, maar ook iets verder weg, vroeger werden aangeduid met kerkhofakker.⁶⁾

Maar "hof" was toch ook de aanduiding van het exploitatiecentrum van een domein. Mijn vraag is nu: lagen de "sala" en het "hofje" van Engelbert in 712/713 bij de plaats waar later door de abdij van Echternach een kerk is gebouwd? Wanneer? Dat is de vraag die dan volgt. Tenminste als mijn veronderstelling juist is. Wel nog één opmerking. Men sprak hier in Eersel vroeger niet van "het Hof" (zoals in Bergeijk), maar van "het Kerkhof", ter onderscheiding van het andere "Hof", destijds een perceel iets ten zuiden van de huidige Dalemse dijk.

We mogen er niet van uitgaan, dat in Eersel al in de achtste eeuw een kerk is gebouwd. Misschien woonden rond 700 in de hele Kempen niet veel meer dan duizend mensen. Willibrordus heeft wel in Waalre een kerkje gesticht.⁷⁾ Mogelijk kwam de daar dienstdoende priester ook in Eersel om mensen te dopen. Als er in één van de volgende eeuwen een houten hulpkerkje of kapel in Eersel is gebouwd, dan kon ook hier een mis worden opgedragen.

Een kerkgebouw in de twaalfde of dertiende eeuw?

- In 1147 of 1148 bevestigde de paus het bezit van de abdij van Echternach, onder andere in Diessen en Waalre, "met kerken". Het meervoud "kerken" kan betrekking hebben op alle voorafgaand opgesomde plaatsen. Het is geen bewijs dat er toen in Eersel een aan Waalre onderhorige kerk was, maar ook niet dat er hier geen kerk was. Hetzelfde geldt voor een oudere oorkonde uit 914, waarin koning Karel III van West-Francië het bezit van Echternach bevestigde in enkele plaatsen, o.a. het domein Waalre, "met kerken en alle overig toebehoren".⁸⁾

- Waalre speelde in de twaalfde eeuw, maar waarschijnlijk al veel eerder, een belangrijke rol in de organisatie en exploitatie van het bezit van Echternach in onze omgeving. In een oorkonde uit de jaren 1100 -1110 deed de aartsbisschop van Keulen uitspraak over een geschil tussen de abt van Echternach en de kloostervoogd in Waalre, een aanzienlijk man, die de zakelijke belangen van het klooster behartigde en rechtsmacht uitoefende bij misdrijven waarbij lijfstraf of doodstraf mogelijk waren. Een voogd was nodig omdat een geestelijke dit volgens kerkelijke wetten niet zelf mocht doen. Er werd toen als schikking een ding- of schepenbank voor de bezittingen in Waalre en omgeving ingesteld. De voogd mocht de 7 schepenen bijstaan en de lijf- en doodstraffen ook doen uitvoeren.⁹⁾ Hij zou geleidelijk meer rechten naar zich toetrekken en, althans in de dorpen Waalre en Valkenswaard, ook heerlijke rechten gaan uitoefenen.

- De abt van Echternach was eigenaar van de kerk in Waalre. Hij was hierdoor tiendheffer in het gebied dat onder die kerk viel, d.w.z. Waalre, Valkenswaard en ook een tijdlang Eersel. Hij had er tevens patronaatsrecht, d.w.z. hij mocht een pastoor voordragen aan de bisschop van Luik. Dit blijkt uit documenten. In 1268 werd afgesproken, dat de tienden van Waalre en de dorpen die tot de parochie van Waalre behoorden, gelijkelijk verdeeld moesten worden tussen de abdij en de pastoor. Volgens een andere oorkonde, waarschijnlijk uit 1269, bepaalde de abt dat jaarlijks geld, 5 pond triers, uit de opbrengst van de tienden in Waalre, Eersel, Valkenswaard en hun aanhorigheden uitgekeerd moest worden aan de monniken van Echternach ter verbetering van hun verzorging in eet- en ziekenzaal. Maar verderop in de tekst staat: "4 pond triers uit de tienden van Waalre, Eersel en hun aanhorigheden". De historicus A.J. Bijsterveld ziet hierin een concessie aan de priester in Waalre.¹⁰⁾ Het is duidelijk dat de abdij van Echternach omstreeks 1268 tiendrecht bezat in Eersel, maar waarschijnlijk ook al eerder. Het zou zo blijven tot de opheffing van de abdij op het einde van de

achttiende eeuw. Dit gold ook voor het patronaatsrecht (al wordt dit voor Eersel pas in 1615 uitdrukkelijk vermeld) en eveneens voor het bezit van een hoeve en cijnzen (een soort erfpacht), die zijn opgenomen in een register uit het eerste kwart van de dertiende eeuw.¹¹⁾ Uit de documenten van omstreeks 1268 kan volgens mij afgeleid worden dat er toen een kerkgebouw in Eersel was.

- Was er al niet eerder in Eersel een stenen kerk gebouwd? Misschien in de twaalfde eeuw, omstreeks 1150? Een kerk bouwen is niet het werk van een plaatselijke metselaar. Het vergde zeker in de Middeleeuwen een aantal vaklui, die bijvoorbeeld door een klooster bijeengebracht konden worden. Zou er verband zijn met de twee gehuchtjes uit de twaalfde eeuw, die enkele jaren geleden opgegraven zijn in de Kerkebogten? Opmerkelijk is dat ze op het einde van de twaalfde eeuw even abrupt verdwenen zijn als ze waren ontstaan en dat het gebied daarna enkele decennia braak is blijven liggen. Er zijn aanwijzingen, dat er niet alleen boeren woonden; elitair zijn bijvoorbeeld de gevonden ruitersporen, een punt van een kruisboogpijl en de vele vruchtenzaden. Er is uit deze periode veel leisteen gevonden (47 stuks met een totaalgewicht van 3892 gr.); hierbij zijn merkwaardige, zeldzame schijfjes met kartelvormige randen.

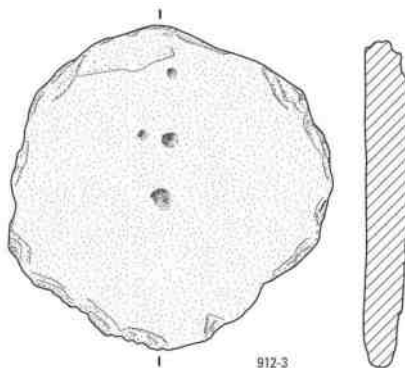

Fig. E. Schijfje leisteen

Verder was er een omgreppeld cluster, waar in de loop van jaren systematisch bijna honderd ondiepe kuilen zijn gegraven; zou dit zandwinning voor cement kunnen zijn? Er was ook een gebouw dat geschikt was om als kapel te gebruiken, maar geen begraafplaats.¹²⁾ Behoorde het terrein, dichtbij de huidige kerk gelegen, ooit tot het domein van Echternach?

Tussenbalans

- Door gebrek aan bronnen zijn geen duidelijke uitspraken mogelijk over de voorgeschiedenis van de huidige Sint-Willibrorduskerk in Eersel. De abdij van Echternach zal hier ooit een kerk gebouwd hebben op eigen grond, volgens de kopie van een oorkonde uit 712 of 713 door Engelbert geschonken aan Sint-Willibrord. Deze stichtte een kerkje in Waalre, dat de kern zou gaan vormen van een grote "parochie", waarop ook de mensen van Valkenswaard en Eersel lange tijd waren aangewezen. In de eerste eeuwen zal aan het kerkje van Waalre niet vast een priester verbonden zijn geweest. Vanuit Waalre kan wel ooit een houten hulpkerkje in Eersel geplaatst zijn. Zeer waarschijnlijk zorgde de abdij later, misschien in de twaalfde eeuw, voor een groter gebouw, wellicht met tufsteen. In ieder geval wijst niets erop, dat het huidige kerkgebouw er al vóór 1300 stond.

- De abdij van Echternach had rechten in Eersel, maar deelde waarschijnlijk lange tijd de inkomsten uit de tienden met een priester die in en vanuit Waalre werkte. Het is zeker, dat Eersel in de veertiende eeuw een kerk en een pastoor had. Dit blijkt uit de boven genoemde oorkonde van 1308 en uit de vermelding van pastoors van Waalre en Valkenswaard in 1321 en 1358.¹³⁾ Het is niet duidelijk in welke tijd de parochie zelfstandig is geworden, los van de moederkerk in Waalre. Het kon belangrijk zijn. In de twaalfde eeuw ging men vanuit de kerkorganisatie benadrukken, dat mensen voor doop, huwelijk, begrafenis en mis op zondag naar de hoofd- of moederkerk moesten gaan. In 1215 werd op een concilie vastgelegd, dat men met Pasen in de eigen parochiekerk moest biechten en te communie gaan. In de Late

Middeleeuwen werd de druk opgevoerd: de gelovige zou voor zijn zieleheil afhankelijk zijn van de priester die de sacramenten toediende.¹⁴⁾

- Welke invloed een eigen kerkgebouw heeft gehad op de vorming van de dorpsgemeenschap Eersel, is nauwelijks en zeker niet in details bekend. Het zal de bewoners van de verschillende gehuchten (plukjes houten huizen) regelmatig samengebracht hebben in de kerk. Gewone mensen gingen overigens in de Middeleeuwen niet iedere zondag naar de kerk en ze gingen alleen met Pasen te communie. Ook de zondagsrust werd slecht onderhouden. Hierbij kan de kanttekening gemaakt worden, dat op het einde van de Middeleeuwen het aantal als zondag te vieren herdenkingsdagen, vooral van heiligen, opgelopen was tot tenminste 40 per jaar. Soms werden, ook op zondag, rechtszittingen in de kerk gehouden en officiële mededelingen afgekondigd. Buiten de kerk werden natuurlijk nieuwtjes uitgewisseld.¹⁵⁾ Geleidelijk groeiden zo een parochie en een dorpsgemeenschap.

Noten

Gebruikte afkortingen:

ONB I nr... = H.P.H.Camps (ed.), Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312, dl.I ('s-Gravenhage, 1979).

Bijsterveld, Domein = A.-J.Bijsterveld, Het domein van de abdij van Echternach in Waalre en Valkenswaard, in: Het Kempenprojekt 3 (Waalre 1989), blz.57-96.

Bijsterveld, Dusela = A.J.A.Bijsterveld, Dusela villa Taxandrie, in: Noordbrabants Historisch Jaarboek 13 (1996), blz.156-207.

1) ONB I nr.762.

2) R.R.Post, Kerkgeschiedenis van Nederland in de Middeleeuwen, dl.1 (Utrecht-Antwerpen, 1957), blz.33 en 51.

3) A.C.Maas, Acht eeuwen kerken in Reusel, in: Kempen Post van 30 november 2000. Bijsterveld, Dusela, blz.178-180; daar ook het afgedrukte kaartje. Bijsterveld, Domein, blz.74-75.

4) ONB I nrs.5 en 9. Aanvulling (CT): er is geen verklaring voor het eerste deel van Eresloch of Henesloth. Heeft het te maken met het Latijnse woord eres of heres = erfgenaam?

5) Bijsterveld, Dusela, blz.159.

6) J.Kuyper, Gemeente Atlas van de provincie Noordbrabant (Leeuwarden, 1865), kaart Gemeente Eersel (gedeeltelijk afgedrukt). G.L.Wieberdink (ed.), Historische Atlas Noord-Brabant chromotopografische kaart des rijks 1 : 25.000 (Den IJp, 1989), kaart nr.707 (verkend in 1898). D.Vangheluwe, De oude kern van Eersel, in: De Rosdoek 137 (2011) blz.4-13; aldaar kaartjes op blz.4 en 7.

7) F.C.W.J.Theuws, De archeologie van de periferie (onuitgegeven dissertatie, Amsterdam 1988), blz.193. Bijsterveld, Domein, blz.69

8) ONB I nrs.19 en 51. Bijsterveld, Domein, blz.58, met noot 12 aldaar.

9) ONB I nr.34.

10) ONB I nrs.313, 314 en 320. Bijsterveld, Domein, blz.71-73.

- 11) ONB I nr.134. L.H.C.Schutjes, Geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch, dl.III (St.Michielsgestel, 1876), blz.537.
- 12) M.Lascaris, Opgravingen in Eersel - Kerkebogten, dl.1 (Amsterdam, 2011), blz 110.,236-238 en 192-193. De schijfjes hebben een doorsnede van 5 tot 10 cm en een dikte van 6 tot 10 mm; het is een raadsel waarvoor ze dienden.
- 13) Bijsterveld, Domein, blz.73-74.
- 14) A.J.A.Bijsterveld, De kerk in het midden, De parochiekerk als centrum van de middeleeuwse dorpsgemeenschap, in: Noordbrabants Historisch Jaarboek 17-18 (2001), blz.91-119; aldaar blz.93-95.
- 15) Bijsterveld, als noot 14. Post, a.w. in noot 2, dl.2, blz.299-302.

De boeken die besproken worden in
de boekenplank zijn verkrijgbaar bij

De Boekenlegger

Ook voor uw buitenlandse bestellingen bent u
bij ons van harte welkom

Nieuwstraat 28A 5521 CC Eersel
Tel.: 0497-512551 Fax.: 0497-513179
www.de-boekenlegger.nl info@de-boekenlegger.nl

Hoofdstuk 3. De Sint-Willibrorduskerk in de Late Middeleeuwen

Is de Sint-Willibrorduskerk in de vijftiende eeuw gebouwd?¹⁾ Hoe zag het gebouw er toen uit? Om de laatste vraag te kunnen beantwoorden, is het nodig na te gaan wat er in de loop der eeuwen veranderd is aan het gebouw. Een "definitief" antwoord op de eerste vraag komt pas in het laatste hoofdstuk aan de orde.

Veranderingen aan het kerkgebouw

Het kerkgebouw stamt uit de Middeleeuwen. Daarna is er veel aan veranderd. Een overzicht van wat erover bekend is:²⁾

1718. Herstel van het dak van het middenschip, dat tien jaar open lag na de val van de torenspits op het gebouw, waarschijnlijk door achterstallig onderhoud (de abdijs van Echternach gaf in deze periode geen financiële steun). Het handjevol protestanten, aan wie na 1648 de kerk was toegewezen, was blijkbaar niet eerder in staat geweest tot onderhoud en reparatie.

1812. Er werd een classicistisch stucplafond (misschien alleen in het priesterkoor) aangebracht door de katholieken, die na de bouw van het protestante kerkje op de Markt de Sint-Willibrorduskerk terugkregen.

1855. Het gemeentebestuur, eigenaar van de kerktoren, gaf officieel toestemming om via de deuren van de toren de kerk in te gaan; de oude ingang aan de zuidzijde van het middenschip werd toen waarschijnlijk gesloten of was al verdwenen (nu alleen nog zichtbaar door twee kruisen in de muur).

1882. Een neogotisch gewelf met spitsbogen werd aangebracht in priesterkoor en middenschip; de ramen werden ingrijpend veranderd, de muren met stuc bedekt en de ronde zuilen vervormd tot hoekige kolommen (architect H. Bekkers). Het houten tongewelf in de kruisarmen van het middenschip is toen gehandhaafd en nu nog steeds zichtbaar.

1924. De ruimte van de toren werd bij de kerk gevoegd door een grote opening in de torenmuur aan de kant van het middenschip. Dit was mogelijk door de overdracht van de toren aan de parochie door het gemeentebestuur in 1917.

1931/1932. Het priesterkoor werd vervangen door het huidige, hooggelegen koor met grote zijvleugels; er kwam een kleine uitbreiding van de oude kruisbeuken van het middenschip en er werden twee nieuwe kapellen aan weerszijde van de toren gebouwd. Alles werd uitgevoerd in onbepleisterde baksteen (architect H.W.Valk en glas-in-loodramen van Lucas van Hoek in het priesterkoor).

1969. Het altaar in het priesterkoor werd vervangen door een houten tafel; in 1972 is het orgel daar geplaatst en de achterwand wit gemaakt.

1981. Het Interieur van het gebouw is opnieuw geverfd en stucwerk bijgewerkt. Muurschildering (door Dolmen uit Roermond) werd ontdekt onder een kalklaag; deze is door Ben Sebregts gerestaureerd.

1993/1994. Grote restauratie van het buitenwerk van toren en middenschip. Hierbij is ook een nieuw beeld van Sint-Willibrordus in een nis boven de toreningang geplaatst. In de grote vensters van het middenschip zijn zes glas-in-loodramen van ca.1920, uit het atelier van F.Nicolas en Zonen, aangebracht; deze waren afkomstig uit de in 1986 gesloopte kloosterkapel van de zusters van Schijndel op het terrein van het huidige gemeentehuis.³⁾

Niet opgenomen zijn enkele veranderingen (bijvoorbeeld uit 1924 het grote raam in de westgevel van de toren), die later weer ongedaan zijn gemaakt. De veranderingen die aangebracht zijn aan het kerkgebouw, staan nu op een rijtje; dit maakt het gemakkelijker om te bepalen hoe de kerk er oorspronkelijk heeft uitgezien.

Bouwstijl

Monniken beheersten tot diep in de twaalfde eeuw het culturele leven in West-Europa. Zij gingen na 1000 kerken bouwen in wat

men noemt romaanse stijl: een basiliek met een dwarschip (kruisbasiliek), een stenen gewelf (waardoor de muren zwaar moesten zijn en de ramen klein), ronde bogen tussen de zuilen en boven vensters. Later kwamen er kerken in gotische bouwstijl. Deze hebben een gewelf dat als een baldakijn door kruisribben, luchtbogen en steunberen gedragen wordt; hierdoor waren grote, spits toelopende ramen mogelijk met gebrandschilderd glas-in-lood. Deze bouwstijl begon tijdens de tweede helft van de twaalfde eeuw in Franse steden, met een hoogtepunt in de dertiende eeuw, en vond via Vlaanderen navolging in de Lage Landen. In het huidige Noord-Brabant was het hoogtepunt in de veertiende en vijftiende eeuw, met o.a. de Sint-Jan in 's-Hertogenbosch. Ook bij dorpskerken werden steunberen toegepast, maar men maakte, meer dan in de steden, gebruik van baksteen en een houten tongewelf. Niettemin verrezen ook in de dorpen kerken met gebruik van natuursteen en een stenen gewelf. Hiermee raken we een opvallend verschijnsel van de gotische kerken: de grote diversiteit, ook bij de dorpskerken. Bijvoorbeeld de basiliek (hoog middenschip en lagere zijbeuken) en de hallenkerk (drie beuken in gelijke hoogte naast elkaar), weinig of veel versiering, torens met drie of meer geledingen, wel of geen steunberen. Men heeft in overzichten wel geprobeerd de karakteristieken van de kerken per landstreek vast te stellen, maar er is altijd een minderheid met afwijkingen.⁴⁾

Wat was de oorspronkelijke vorm van de huidige Sint-Willibrorduskerk?

Een basiliek van baksteen met ronde kolommen, een houten tongewelf, steunberen en als versiering een aantal lagen tufsteen tussen de bakstenen; verder een toren met drie geledingen (rompvoetstuk, middendeel en klokkenverdieping), steunberen en twee galmgaten per gevel.⁵⁾

Herman Strijbos meende dat de toren ouder moet zijn dan het middenschip, omdat het dak van het middenschip de galmgaten van de toren aan de oostkant bedekt. Maar hij gaf ook een

tegenargument: voor toren en kerk zijn bakstenen van dezelfde maat gebruikt. Oorspronkelijk is ook tufsteen gebruikt op de druiplijsten van de toren.⁶⁾ De verklaring kan zijn, dat er twee opdrachtgevers waren: voor de toren een dorpsvergadering en voor de kerk de abdij van Echternach (die onderhoudsplichtig was). Er kan ook een fout gemaakt zijn in de berekening van de nokhoogte bij de bouw in de Middeleeuwen of bij het herstel van het dak in 1718.

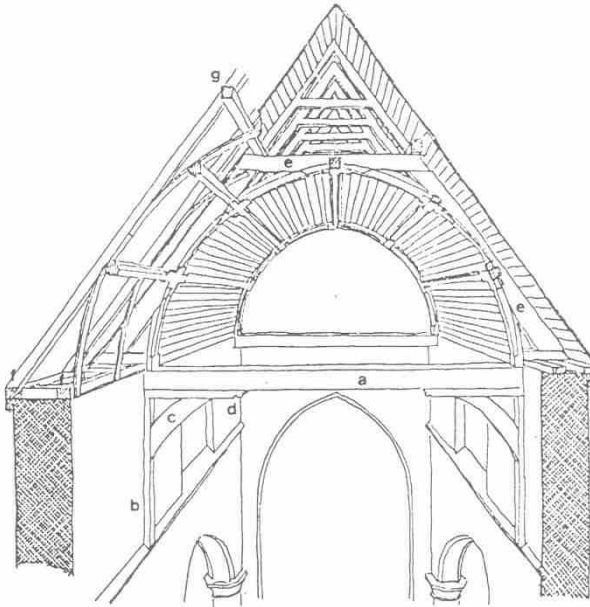

Fig. F. Reconstructietekening van het oorspronkelijke tongewelf in het huidige kerkgebouw

H.Strijbos schatte in 1981 de bouw van de toren op de tweede helft van de veertiende eeuw en de kerk een eeuw later. Maar in 1989 plaatste hij beide in de vijftiende eeuw, overeenkomstig een monumentenlijst.⁷⁾

Tufsteen

Is de versiering van de huidige Sint-Willibrorduskerk met "speklagen", witte banden van tufsteen tussen de bakstenen, afkomstig uit een oudere kerk ter plaatse? Niet onmogelijk.

Vooral in de twaalfde eeuw zijn op het platteland vele kleine kerken gebouwd, van hout op stenen fundamenteën, soms geheel of ten dele in tufsteen en in de dertiende eeuw ook in baksteen. De bodem van Nederland bevat weinig natuursteen, maar wel een overvloed aan klei en leem. Vanaf het einde van de dertiende eeuw werden bakstenen als ballast op schepen zelfs geëxporteerd naar het Oostzeegebied.⁸⁾

Tufsteen is een vulkanische steensoort uit de Eifel. In Nijmegen zijn resten van lange muren en van gebouwen uit de Romeinse tijd opgegraven. Bekend is dat destijds soldaten ervoor naar de Eifel zijn gestuurd. Tot in de achttiende eeuw zijn deze bouwwerken in Nijmegen gebruikt als steengroeve.⁹⁾

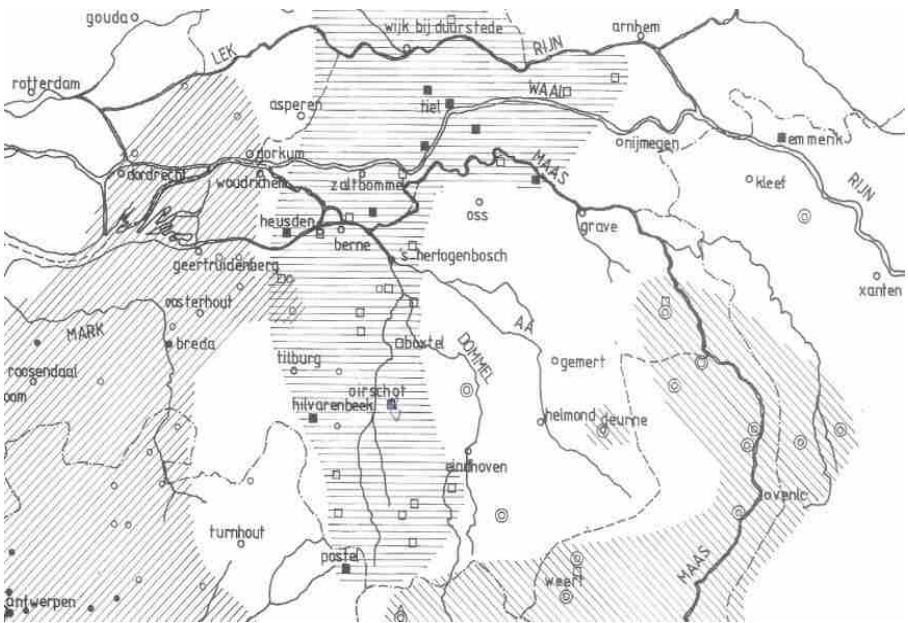

Fig. G. Gebied met middeleeuwse kerken waarbij tufsteen is gebruikt, door Herman Strijbos aangegeven met horizontale strepen

Op het afgedrukte kaartje zijn door Herman Strijbos middeleeuwse kerken en torens met gebruik van tufsteen aangegeven. Aanvoer via het water lijkt zeer waarschijnlijk. In de Romeinse tijd en/of in de Middeleeuwen? Misschien via de Dieze?

Ook in het stadje Heusden is in 1392 een kraan bij de Maashaven geplaatst om schepen te laden en te lossen, onder andere "molensteen, zerken, slijpsteen en alle andere zware stenen."¹⁰⁾ Was vervoer via de Dommel mogelijk? Men kende in de Late Middeleeuwen "pleyten", platte vrachtschepen voor ondiep water.¹¹⁾

Niet alleen de middeleeuwse kerk in Eersel is versierd met tufsteen, ook bijvoorbeeld de kerk van Bergeijk. Het oude kerkje op het Vrijthof in Oirschot en de kloosterkerk van Postel (1140 en nieuwe kerk ingewijd in 1190?) zijn helemaal van tufsteen. Herman Strijbos schreef erover: "Postel ligt in een gebied dat zeker niet over water bereikbaar was. De priorij van Postel werd gesticht door de abdij van Floreffe bij Namen, waar men in natuursteen uit eigen gebied bouwde. Namen lag over land gemeten veel dichterbij Postel dan de Eifel. Dat lijkt er op te wijzen dat er in de omgeving zoveel tufsteen van (Romeinse?) gebouwen voorhanden was, dat men zelfs niet de moeite nam steen uit het Maasbekken aan te voeren."¹²⁾

Er is tegenwoordig geen twijfel meer mogelijk over bewoning van de Kempen in de Romeinse tijd. In de jaren 1987-1997 zijn bijvoorbeeld meer dan 1000 Romeinse munten gevonden in de Kempen, onder andere in Hoogeloon, Riethoven en Knegsel. In Reusel en Eersel zijn in de laatste tien jaar sporen van vele houten huizen met bijgebouwen gevonden.¹³⁾ Eerder is in Hoogeloon ook een villa opgegraven. Zijn er meer van dit soort gebouwen en tempels geweest, met gebruik ook van tufsteen? Zijn deze later als "steengroeve" gebruikt voor de bouw of de versiering van kerken? De Kempen lag in het achterland van de "limes", de versterkte grens van het Romeinse rijk bij de rivieren. De groepen Germanen die in de tijd van de "grote volksverhuizing" het Romeinse rijk binnenvielen, hadden er geen enkel belang bij om gebouwen te vernielen. Het is bekend, dat niet alleen de vorsten van het Frankische rijk, maar ook hun trouwe volgelingen er gebruik van maakten. Zou Engelbert of zijn

vader Gaobert rond 700 zijn "sala" hebben ingericht in een tufstenen gebouw uit de Romeinse tijd? Fantasie? 't Zal wel. Maar in 1960 meende men nog, dat er in de Kempen nauwelijks mensen woonden ten tijde van de Romeinen. Nico Roymans wees ons in 2000 op de oppervlakkige invloed van de Romeinse beschaving op de inheemse bevolking van de Kempen. Niettemin zijn volgens een oude sage door de Romeinen in de Kempen drie versterkte landhoeven gesticht: Pladella (Bladel), Hulislaum (Hulsel) en Ereslo (Eersel). Evert van Ginkel en Liesbeth Theunissen schreven in 2009, dat er in de tijd van de Romeinen in Brabant tempels, wegen, herenboerderijen en monumentale graven kwamen.¹⁴⁾

De tufsteen in de Willibrorduskerk levert overigens geen bewijs op voor een ouder kerkgebouw. De steen kan in de Romeinse tijd aangeleverd en later gebruikt zijn voor een kerk. Maar het is ook mogelijk dat de tufsteen pas bij de bouw van de huidige kerk aangevoerd is. De voorraad was blijkbaar beperkt: er zijn maar elf lagen tussen de bakstenen van de zijmuren. Aan de zuidkant van de kerk is er weinig van over en voor de toren is amper iets gebruikt. De twee kapellen tegen de toren zijn in 1931 gebouwd.

Tussenbalans

In tegenstelling met oude gotische kerken en kerktorens in de omgeving heeft de Sint-Willibrorduskerk weinig versiering: enkele lagen tufsteen tussen de bakstenen en op de toren zelfs bijna niets. Er zijn wel steunberen en grote ramen, maar ook een houten tongewelf, zoals nog steeds te zien is in de zijvleugels van het oude middenschip. Kortom: gotisch met oude elementen.

Noten

Gebruikte afkortingen:

-Strijbos, Jubeljaar = H.Strijbos, De Eerselse kerk van vroeger tot nu, in: C.Cornelissen (red.), Jubeljaar 1981 St.Willibrorduskerk (Hapert, 1981), blz.5-23.

-Strijbos, M.e. kerkgebouwen = H.Strijbos, De middeleeuwse kerkgebouwen binnen de gemeente Eersel, in: J.Spoorenberg e.a. (red.), Drie Zaligheden, Eersel Duizel Steensel (Hapert, 1989), blz.91-106.

-Strijbos, Kempense gotiek = H.Strijbos, Kempense gotiek: een veel gehanteerd begrip met een onduidelijke inhoud, in: Jaarboek Monumentenzorg 1992 (Zwolle/Zeist, 1993), blz.44-70.

1) Strijbos, M.e.kerkgebouwen, blz.94.

2) Strijbos, M.e.kerkgebouwen, blz.91-94. Strijbos, Jubeljaar, blz.5-20.

- 3) Archief N.V.Glasschilderkunst F.Nicolas en Zonen, in: Soc.Hist.Centrum voor Limburg te Maastricht.
- 4) Chr.Thijssen, Skelet van het verleden, dl.1 ('s-Hertogenbosch, 1967), blz.72-75. R.Meischker, in: H.E.van Gelder e.a., Gids voor de Nederlandse bouwkunst (Utrecht/Antwerpen, 1960), blz.30-48. Strijbos, Kempense gotiek, blz.44-70. Strijbos M.e.kerkgebouwen blz.91-96 en 103-105.
- 5) Strijbos, Jubeljaar, blz.7-20. Strijbos, M.e.kerkgebouwen, blz.92-96 en 104-105; tekening van het tongewelf op blz.92.
- 6) Strijbos, Jubeljaar, blz.11. Strijbos, M.e.kerkgebouwen, blz.95. Strijbos, Kempense gotiek, blz.49.
- 7) Strijbos, Jubeljaar, blz.7 en 9. Strijbos, M.e.kerkgebouwen, blz.94.
- 8) R.R.Post, Kerkgeschiedenis van Nederland in de Middeleeuwen, dl.1 (Utrecht-Antwerpen, 1957), blz.159. R.van Uytven, in: J.Stuijvenberg (red.), De economische geschiedenis van Nederland (Groningen, 1977), blz.43.
- 9) R.Abma e.a., Stad aan de Waal (Nijmegen, 1984), blz.25. H.Willems, Romeins Nijmegen (Utrecht, 1990), blz.50, 53 en 79.
- 10) Strijbos, Kempense gotiek, blz. 47 (kaartje gedeeltelijk afgedrukt). F.Niermeyer (ed.), Bronnen van de economische geschiedenis van het Beneden-Maasgebied, dl.1 ('s-Gravenhage, 1968), nr.659.
- 11) B.Aarts, Ter Borch, faktor in de middeleeuwse geschiedenis der "Tilburgen", in: De Lindeboom, Jaarboek V 1981 (Tilburg, 1982), blz.49-69; aldaar blz.55.
- 12) H.Strijbos, Kempense gotiek, blz.50.
- 13) J.Prins, Romeinse vondsten uit Knegsel, in: J.van den Biggelaar e.a. (red.), Venster op het verleden. 20 jaar heemkunde in Vessem, Wintelre en Knegsel (Vessem, 1998), blz.241-250. Romeins dorp in Reusel opgegraven, in: Eindhovens Dagblad van 19 juli 2011 en De Kempenaar van 20 juli 2011. M.Lascaris, Opgravingen in Eersel - Kerkebogten, dl.1 (Amsterdam, 2011), blz.69-80 en 230-232.
- 14) H.Fiers, De invloed van de Romeinen in de Kempen [verslag van een lezing in Hapert], in: Trompetter Kempen van 20 oktober 2000. H.H.Knippenberg, Noord-Brabant volkskundig beschouwd, in: Antoon Coolen e.a., Land en volk van Brabant (Amsterdam-Antwerpen, 1950), blz.250--267; aldaar blz.253. E.van Ginkel/L.Theunissen, Onder heide en akkers. De archeologie van Noord-Brabant tot 1200 (Utrecht, 2009), blz.186 en 224.

Hoofdstuk 4. Conclusies

Het "Hof" bij de kerk lijkt het oudste "centrum" van Eersel te zijn geweest. De "plaatse" of "de straat" zal als woongebied en marktplaats pas in de dertiende eeuw belangrijk zijn geworden. De aanduidingen Markt en Hint zijn pas veel later in gebruik gekomen.

Het is niet duidelijk of de hertog van Brabant al vóór 1250 invloed heeft verworven in Eersel. De hypothese over de rol van de heren van Vught kan verder uitgewerkt worden dan in de noten bij het eerste hoofdstuk is gebeurd . Bijvoorbeeld: werkten zij soms samen met de hertog?

Het is onzeker of er in Eersel op de plaats van de huidige kerk eerst een houten kerkje heeft gestaan. Hierover bestaan geen schriftelijke bronnen en er zijn geen sporen van gevonden (er is ook nooit naar gezocht). Waarschijnlijk, maar niet bewezen is, dat er ooit een tufstenen kerkgebouw heeft gestaan. Argumenten hiervoor zijn het (her-)gebruik van tufsteen tussen de bakstenen van het huidige kerkgebouw, maar vooral de bedekking van de galmgaten in het oostelijk deel van de toren door het dak van het middenschip; dit is het best te verklaren met de bouw van de toren aan een bestaand gebouw, dat lager was dan het huidige. Het is niet uitgesloten dat bewoners van de Kerkebogten in de twaalfde eeuw betrokken zijn geweest bij de bouw van deze kerk, maar dit is zeker niet bewezen.

De bouw van de huidige kerk vond plaats in de veertiende eeuw. Mijn argumenten zijn:

- 1) De expertise van Herman Strijbos, die niet alleen het kerkgebouw met zijn historie goed kende, maar ook bekend was met gotische kerken in de wijde omgeving. Hij schreef in 1981, dat de toren was gebouwd in de tweede helft van de veertiende eeuw.

2) Het ontbreken van versiering geeft de toren het uiterlijk van een romaans bouwwerk, maar de aanwezigheid van steunberen pleit toch voor de tijd van de gotische stijl. Ook het middenschip heeft zeker romaanse trekken, als we de later aangebrachte of veranderde elementen (o.a. in ramen en gewelf) wegdenken. In het derde hoofdstuk hebben we de veranderingen op een rijtje gezet; door de "schil" weg te halen kwam de oude "kern" beter dan ooit in zicht.

3) De politieke en economische ontwikkeling van Eersel pleit voor de eerste helft van de veertiende eeuw. Daarna was er aantoonbaar minder welvaart in Eersel en minder aandacht van hogerhand voor het dorp. Dit is een aspect waarmee onderzoekers, ook Herman Strijbos, geen of weinig rekening hebben gehouden. Er was toen ook veel minder over bekend dan nu. Voor een vroege datering pleit ook, dat er zeker al in de dertiende eeuw contacten waren tussen Eersel en Antwerpen.

Ik wil de bouw van het huidige middenschip wel iets later plaatsen dan die van de toren (wegens de bedekking van galmgaten aan de oostkant), maar niet veel (wegens dezelfde afmetingen van de bakstenen van toren en kerk). Ik ben geen expert in de geschiedenis van bouwkunst en architectuur. Daarom enig voorbehoud voor mijn conclusie: toren en middenschip van de huidige Sint-Willibrorduskerk stammen uit de veertiende eeuw, eerder uit de eerste helft dan uit de tweede. Is het toevallig dat de boven beschreven oorkonde uit 1308 bewaard is gebleven?

Resteert de Mariakapel op de Markt. Herman Strijbos kampte destijds met het probleem dat de kapel volgens de toen heersende opvatting uit 1464 stamde, maar dat de bouwstenen ongeveer dezelfde maat hadden als die van de Willibrorduskerk. Dit kan wijzen op ontstaan in ongeveer dezelfde tijd. De kapel is vanaf ongeveer 1660 gebruikt als "regthuys" en later als gemeentehuis.

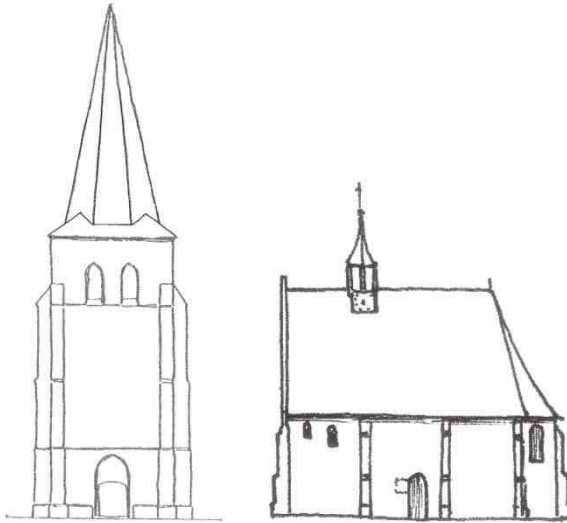

Fig. H. Reconstructietekeningen van de kerktoren (door Herman Strijbos) en van de Mariakapel op de Markt (door Ben Sebreghs) in de Late Middeleeuwen

Hiervoor zijn enige aanpassingen nodig geweest, bijvoorbeeld meer ramen. Als wij deze uit de oudste tekening van de kapel (door Hendrik Verhees in 1788) wegpoetsen, dan zien wij een ander uiterlijk dan het huidige. Dan is zelfs dezelfde tijd van ontstaan als de toren van de Sint-Willibrorduskerk niet uit te sluiten. Dit past ook bij een oude traditie, al lijkt die wel extreem: Toen de commissaris van de koningin in 1916 Eersel bezocht, noteerde hij: "eene oude kapel van 1200".*)

De toekomst

Voor de kennis van de bewoningsgeschiedenis van Eersel in de Middeleeuwen is archeologisch onderzoek in de omgeving van de kerk en op Hint/Markt van groot belang en wel voordat er een schop in de grond gaat voor nieuwbouw of herbouw. Uit de overgeleverde schriftelijke bronnen zijn geen duidelijke conclusies te trekken. Er is volgens geruchten van alles gevonden en

weggemoffeld, maar er is nooit een systematische opgraving gedaan.

Houden we de middeleeuwse gebouwen, die heel lang het gezicht van het dorp Eersel hebben bepaald, ook in de toekomst overeind? Het gaat om een kerk waarin eeuwenlang mensen samenkwamen, bij lief en bij leed of gewoon om te bidden. Een kapel die meer dan twee eeuwen ook heeft gediend als bestuurscentrum. De generaties van alle gezindten die in 1993/94 meegeholpen hebben om het verval van het kerkgebouw te stuiten, sterven ooit uit. En dan?

Vroeg of laat zal weer de vraag aan de orde komen: "Wordt ons kerkgebouw een puinhoop?" Het onderhoud van een kerk is heel duur. Bij de restauratie in de jaren negentig was er snel een werkgroep van twintig mensen, een "Stichting Restauratie Sint-Willibrorduskerk Eersel 93-94" en voor fondswerving o.a. een brochure en een briefhoofd met "Werk aan de kerk". Namen noemen is onbegonnen werk, want tientallen mensen hebben belangeloos meegewerkt. Het benodigde geld kwam ruimschoots binnen. Dit is geschiedenis. Ik stel vast, dat Eersel op het einde van de vorige eeuw nog als dorpsgemeenschap functioneerde. Bijvoorbeeld ook in de zorg voor ouderen en zieken. Er waren honderd vrijwilligers (meest vrouwen) voor tachtig bewoners van verzorgingshuis De Wiekenborg. Jongere generaties van toen werken nu nog in de zorg aan bed van verpleeghuis- en thuiszorg; het zijn vrouwen die met hart en ziel werken, soms meer doen dan goed is voor hun eigen rug en benen. Op allerlei gebieden zijn vrijwilligers actief. Allemaal mooi, maar de vraag luidt: Is de dorpsgemeenschap ook in de toekomst nog in staat en bereid om monumenten in stand te houden? Of gaan we terug naar "schuurkerken"?

Noot

*) W.Thijssen (ed.), Reis van de commissaris van de koningin, Eersel, in: De Rosdoek nr.110 (2005).

TOT BESLUIT NOG DIT . . .

Het eerste levensteken van zoiets als een Rosdoek is er in december 1970, meer dan 23 jaar na de oprichting van Heemkundige Studiekring De Acht Zaligheden. Nog geen blad zoals we het nu kennen, maar een "noodkreet" van het bestuur. Aflevering 2 verscheen pas in 1974 (!), maar dan is er ook een gestage stroom van Rosdoeken. Redacteur Kees Cornelissen is er al bij vanaf dat begin. Aan talloze onderwerpen is in die jaren aandacht besteed.

Meer dan 140 nummers verder zijn we nu. Eigenlijk is er niets veranderd in wat de Rosdoek wil zijn: een podium voor contact en informatie. Niet alleen tussen bestuur en leden, maar vooral tussen leden onderling. Dat is het streven van de redactie. Interessante informatie aanbieden die het lezen waard is: over ons dorp, onze gemeente, onze streek. Die is dan ook volop te vinden in elk van de vier nummers die jaarlijks verschijnen.

Wilt u wel eens weten wat dat dan zoal was? Dan een greep uit artikelen van de afgelopen jaren, maar er is uiteraard heel wat meer. En...het zijn maar voorbeelden! Zo was er aandacht voor:

- 2007: Joden in Brabant (in 5 delen) en Een arme sloeber uit Duizel.
- 2008: De Pankenstraat en Kleine dorpen, groot geweld (over plunderingen in de 16de en 17de eeuw) en De oude molen aan de Run (Eersel)
- 2009: Mejuffrouw Mirandolle (van De Hees), De optische telegraaf in Oostelbeers 1831-1839, Dominee in Eersel, maar ook Hoe groen was Eersel in 1832? vielen in dit jaar.
- 2010: Medezeggenschap in de Wiekenborg en Touwtrekken om kerk en toren.
- 2011: boeiende informatie in De oude kern van Eersel, over een Protestants hart en een katholieke ziel, en waren er Sprokkelingen in familienamen van Eersel.

- 2012 ten slotte was er te lezen over de familie van der Aalst uit Eersel met daarbij een mooie oude foto.

Bent u nieuwsgierig geworden naar meer? Wilt u misschien zelfs mee doen? Laat het weten! Bel de secretaris (0497-843909) of mail hem (evert.lavrijsen@gmail.com) en hij neemt snel contact met u op.

De Redactie

Bij inleveren van deze bon krijgt u een Kerastase ritueel t.w.v. €15.00 voor €7.00. Heeft u vragen? Bel ons gerust!

www.denbarbier.nl, Hint 4, 5521 AH Eersel, 0497-514026

CHINEES-INDISCH-RESTAURANT

美華酒家

"MEI WAH"

5503 BK VELDHOVEN
Burg. v. Hoofflaan 83-89
Tel. 040-2534732
Fax. 040-2547073

5615 AB EINDHOVEN
Leenderweg 86
Tel. 040-2117557

Dagelijks geopend van: 11.00-22.30 uur
Exclusieve accommodatie voor Uw:
partijen - familiediners - lunch of diner met
zakelijke relatie - personeelsavonden - etc.

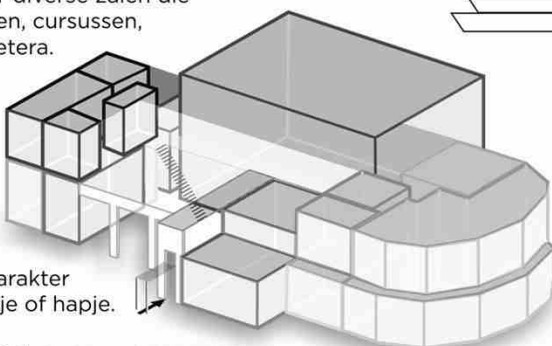

SCC de Muzenval beschikt over diverse zalen die geschikt zijn voor vergaderingen, cursussen, bijeenkomsten, workshops etcetera.

Ook is er een theaterzaal met 350 zitplaatsen waarin alle faciliteiten aanwezig zijn voor uw productpresentaties, bedrijfsvoorstelling of seminars.

De foyer biedt met zijn open karakter voldoende rust voor een drankje of hapje.

Wij denken graag met u mee. Ook over uw programma. Neem gerust contact op om uw wensen kenbaar te maken.

DIJK 7 5521 AW EERSEL **WWW.MUZENVAL.NL** 0497-515997 INFO@MUZENVAL.NL